

Гергана Пенчева-Апостолова

Есета върху електронната култура и електронния човек

Това е една серия от реторико-философски есета върху въпроси от съществуването на Човека в Мрежата. Представят се така, както възникват в текущите ситуации на сблъсъка между традиционната култура и виртуалната култура на човечеството и в търсенето на мястото на българската култура в пространствата на мрежовия свят.

Първата група от четири есета включва:

1. Виртуалната „неграмотност“ – проявления и употреба.
2. За анонимността на твореца в социалната мрежа
3. За трансцендентализма на технологизма
4. Метафорите на мрежата

ЗА АНОНИМНОСТТА НА ТВОРЕЦА В МРЕЖАТА

Abstract: This is the second essay of my series on the talkative web, where the aspects of e-illiteracy go deeper into the question about the creativity, and still further into the question about the individual seen as a creator where the anonymity of the author reaches to the annihilation of the individuality of a human at one end of the cosmic spiral, and to its transformation into a God – at the other end of our visible section of the cosmic eternity.

Anonymity is the other name of the opposite to *loneliness* where the author is afraid of giving his or her name to a display of the human genius, or to getting outside the formulae of e-composing, or – remaining stubborn as in our case here – in refusing to change the preposition 'to' in the first line of this paragraph into the recommended 'of' by the great spelling machine.

I claim that the database created by far of the Bulgarian culture is still insufficient for the true display of our creativity and uniqueness. In our fast rush into the e-universe we have neglected sparing some time and space for our roots.

The texts we create in the e-space enter into polemics for announcing their existence. Is it the beginning of a golden age where we are talking our next epoch into being? By word of mouth, by speech, by naming the newcoming, by polemics e-illiteracy creates e-universe, and, probably, a *brave new world* for humanity.

Key terms: sand culture, the anonymous author, e-loneliness, creativity, e-illiteracy, e-pictogram, avatars, performance, humanity, virtual humanity.

„Културата на пясъка прави производството на продуктите на изкуството самотно дело. Сам можеш да направиш книга и да си я прочетеш, сам можеш да заснемеш филм и да си го изгледаш, сам можеш да си запишеш диск и да си го изслушаш. Можем да определим процеса като своеобразна "дехуманизация на изкуството". Афористично казано, става все по-лесно и по-достъпно да направиш "културен продукт" - книга, компактдиск, филм, и все по-трудно да му намериш публика. Културата на пясъка като че унищожават или силно редуцират не само връзките между твореца и неговата публика, но и връзките в самия процес на създаване и оформяне на продукта на изкуството.

...Културата на пясъка дава възможност във всеки един момент да се създава огромно множество от културни продукти. Следователно тя е култура по-скоро демократична, отколкото елитарна. От друга страна, макар и да се опитва да намери среда за разпространение на тези продукти (интернет), тя не гарантира контакта между творец и публика. Възможността продуктът на тази култура да изтече, преди да бъде забелязан, е повече от реална. Може би все пак културата на пясъка е култура на изтичащия пясък и на самотата на пустинята? ..."

Стилиян Стоянов „КУЛТУРАТА НА ПЯСЪКА“ [1]

В стремежа си да прехвърли всички записи на човешката култура във виртуалното пространство, човечеството затлачва

мрежата с огромна маса от текстове и образи, които, поради своята ситуационна приложимост в *съобщението-пиктограма на интернет*, в голямата си част престават да бъдат ефективни веднага след приключването на ситуацията на общуване. Единствената им ценност е на архив, регистрирал стъпалата към усъвършенстване. Така или иначе, на сегашния етап електронните сайтове с модели на текстове, образи и звукозаписи нямат ефективна програма за архивиране на междинните продукти на изкуството и те съществуват наред с върховите постижения на човешката култура. Човекът не може да се ориентира в това множество от произведения днес, освен при намесата на съответна обучаваща програма или при наличието на човек-учител.

Йерархизирането на записите на произведенията на изкуството в световната електронна мрежа по тематика, по сорт и по значимост е въпрос на бъдеще – и то – не толкова далечно. Проблемът с обучението, обаче, не би могъл автоматично да се реши с прилагането на подобна архивираща програма, защото продължава да съществува конкуренцията между културите, индивидите и достъпът до подходящите бази от данни съответно няма да бъде равностоен.

Песимистичното есе на Стилиян Стоянов по отношение на творчеството във виртуала, което той назовава метафорично „културата на пясъка“, имплицитно съдържа няколко проблемни нива, свързани с преосмислянето на статуса на твореца и творчеството при преминаването им от традиционните форми на изкуството и традиционните за човечеството ценности, към мрежово битие и мрежова естетика с още недостатъчно обособени белези за културна значимост.

През 1990-те години в една от своите речи президентът Клинтън се обяви в защита на компютъризирането на образованието: „... всяко дете може да протегне ръка през клавиатурата и да достигне до всяка книга, която някога е била написана, до всяка картина, която някога е била нарисувана, до всяка симфония, която някога е била композирана“ [2].

Това означава също, че всяко дете израства в потенциален ползвател на целия творчески фонд на човечеството, който преосмисля и влага в своите пиктограми-съобщения, без да се интересува от индивидуалния творец зад всеки подаден линк. Ю-туб и Ви-бокс съдържат музиката и филмите, които създаваме и ползваме, има си места за снимки, галерии за рисунки, конкурси, изложби, награди, блогове с различна степен на организация и модерирани за художествено творчество, критика, журналистика. Научното творчество е организирано в съответните библиотеки, сайтове, блогове и журнари [3]. Те са с двойствена функция – на архив и на място за генериране и верифициране на индивидуални продукти. Архивът от своя страна има две функции – съхраняване на произведенията на човешкия творчески гений чрез натрупването и запазването им и библиотека от е-топоси или място за създаване на нови произведения от изкуствения интелект, който се явява програма със съответна структура, която се запълва с детайли от съществуващите произведения.

Но още преди 40 години Мишел Фуко, който полемизира върху въпросите: „Какво представлява авторът?“ и „Какво представлява творбата?“ обръща внимание върху въпроса с „изчезващия автор“, който вече не се отъждествява с индивида или автентичността на творбата, а е основният свързващ „принцип на една група текстове“, които могат да се променят по отношение на ценностите, теориите и стила в течение на живота на автора. Авторът не предхожда творбата. По-скоро той се разглежда като граница на творбата си, като функционален принцип, който не позволява тя да бъде декомпозирана. Самият Фуко смята, че обществото в края на 20 век претърпява промяна, която ще наложи промяна във възприемането на автора като ограничител на творбата, а тя ще бъде определяна според други критерии. Тогава вече няма да задаваме въпроси от рода: „Кой е авторът?“ или „Коя част от най-дълбоката си същност е изразил в своя дискурс?“, а по важни ще бъдат въпроси като: „Кои са модусите на съществуване на този дискурс? Къде е бил използван, как може да се пусне в обръщение и кой би могъл да си послужи с него? Къде са местата в него, където има място за още субекти и кой би се наел с

разнообразните функции на субект на дискурса?“ И остава наистина равнодушието по отношение на това кой е авторът и ни е все едно кой говори. [4].

Защо продължаваме да творим, дори когато сме наясно, че не сме свръх оригинални?

Защо продължаваме да си пеем, дори когато сме наясно, че бихме загубили конкуренция по надпяване с гаргите?

Защо продължаваме да си говорим с приятелите по въпроси, отдавна решени с изречения – отдавна преповторени по милион пъти?

Ами – защото можем. В духа на Чомски, бих казала, защото ни е даденост. Стремещът за творчество, както и стремещът за споделяне на това творчество е част от нашата човешка същност – нашата отделност, осъзнаването ни като индивиди – независимо от изявата или перформанса.

Аватарите не са изход от самотата на твореца

Следващият проблем, който стои пред човека-творец в епохата на виртуалната култура, е самотата, разбира на настоящия етап като липса на физическа среща с други хора.

В мрежата индивидът е представен от **аватар**. Един или множество. Това са проекции на Аза-творец по подобие на аватарите на Кришна в света на хората.

Моделирането на киборга се съотнася с идеята за слизането на индийските богове в света на хората чрез инкарнация в тялото на човек или животно. [5]

По подобен начин човекът се „възкачва“ от физическото си тяло във виртуалния си аватар, който пък се явява компромис между физическата и духовната или божествената същност, превъплътена в модуса на индивидуалността в споделеното пространство на мрежовия човек – киборга, свързаните наиндивидуални съзнания в общуването

и генерирания от тях общ продукт в архива на надстрояваната направо във виртуална човешка култура.

Сегашният човек, който все още се чувства като демиург на виртуалния свят, тъй като е още исторически близо до началото на сътворението на машините, създаващи пространствата за изявите на твореца-изкуствен интелект, дава приоритет на комплексното понятие за човешка връзка и изявата чрез аватар за него е недостатъчна. Човекът търси изходите от мрежата, за да се срещне с хората, задвижващи другите аватари. Тука можем да говорим за цяла система от етически правила за съхраняване на личността във виртуалните светове, но това е проблем на друго есе, макар и общуването чрез аватари и излизането от тях за физическо общуване, да е само по себе си драматично и да поражда нови творби на изкуството.

За днешния човек промяната на аватара има обратен ефект върху реалната личност. В стремежа си за самосъхранение, човек унищожавя аватара, преминавайки към друг или – разкривайки се в аватар, който е представа за реалния човек – например – снимка, името, адреса, местоработата, училищата, средата, социалните изяви. Или е анонимен – без снимка и без лични данни, само с проявите на реалния човек, което пък е друг вид визитка.

Всеки от нас, който се е опитвал да създаде визитка за себе си, е изпадал в положението за подбиране на онези факти от своята собствена биография, които съответстват на сайта, където я подава: личен творчески блог за социално творчество и журналистика, друг блог за проза, участие в блог за поезия, визитка за журнал, визитка на местоработата, представяне в бизнес сайт, участие в групи по интереси и т.н. Колкото повече навлиза един човек в пространствата на виртуалната култура, толкова повече специфицира своя аватар спрямо комуникационната ситуация.

Когато напишеш името си в някоя виртуална търсачка, или, ако предпочитате „уеб браузър“, излизат всички сходни имена – като графичен образ, като рима, като омоними, като сходна функция. И обратно – ако подадеш достъп до един от своите аватари, Мрежата

свързва информацията за тебе – доколкото е възможно на този технологичен етап, като по този начин изгражда структурно своята виртуална личност, която понякога надминава собствената ти представа за себе си.

Излиза така, че във виртуала индивидът има други пространствени измерения като полета на изява и способности. Дори и при това положение виртуалната личност не решава въпроса за отделността на индивида-творец, който участва в сложните пиктограми на свързаните мрежови общности практически анонимно защото аватарът е онзи, който се представя, а в реала – човекът-творец продължава да бъде сам.

Мрежовото време и безвремието на пустинята

Търсейки безсмъртие в мрежата, сегашният човешки индивид пренася традиционните си поведенчески модели и представи от реалния свят. Пространството се измерва чрез представата за близо и далече, а времето – с реалния ход на живота.

Измерването на различията сега се извършва въз основа на влаганата енергия и времето, изхабено за прекъсвания за възстановяване на физическия индивид. Могъществото на събрания в един преносим компютър интелект се очаква да превъзхожда хилядократно човешкия мозък след по-малко от десет години. Дали, обаче, това важи за творчеството?

Да си представим хиляда творци, събрани на едно място, за да дадат решение на един проблем – и съответно – капацитетите на техните мозъци като енергия и архив – вложени в един компютър. Бързината за избиране на материали от архива ще превъзхожда хиляди пъти протичането на същия процес в реала. Но ние не можем да бъдем сигурни дали тя ще превъзхожда един единичен човешки мозък, който в зададения момент генерира решение, конкуриращо свързания интелект в компютърния мозък – като проблясък на гениалност.

Древните са говорили за макрокосмоса и за микрокосмоса, където човекът е също толкова голям, колкото цялата вселена. Мисълта не изисква реално време, за да протича. При „мислещата“ машина, обаче, тя изисква именно реално време. Обаче превключването зависи от енергията. Човешкото съзнание иска почивка, докато изкуственият интелект – не. Проявите на гениалност не са прогнозируеми, докато търсещото изкуствено съзнание Е.

Трите И-та на мрежовата култура

Нека не забравяме, че мрежовата култура се гради върху **трите И**: интеркултурност – интертекстовост – интернет. Не е едно и също да твориш в пространствата на своята културна общност по традиционния начин и да пренасяш създадените в своята културна общност творби във виртуала.

Ние имаме критерия за културна ценност, но ние нямаме критерия за оригинално представяне на българските творби в световната мрежа. Нямаме версии на възрожденската ни литература, нямаме преводи на творци като Пенчо Славейков, Яворов, Ботев или пък Радичков – достатъчно добри, че да заинтересуват сърфиращото съзнание.

Едно от обясненията е, че нямаме натрупани в електронен вид всички техни текстове като архив на българската текстова култура. Съответно – те не могат да създадат поле на интертекстовост и не могат да влязат в схемите на мрежовата интеркултурност. И обратно – българските творци са отворени информационно към всички равнища на световния творчески интелект и съответно могат да създават в това поле творби, които вече ще имат друга ценност и друг вид представа за авторство и уникалност.

Дали не трябва да заложим върху това?

Приказливата Е-култура

"Може да се спори, че четенето има приоритет пред писането... Винаги препрочитаме, докато пишем и после препрочитаме написаното.

Винаги пренаписваме. Каквото и да правим, има елемент на алография: още не написано – вече написано: няма голяма разлика. Не можем да слушаме себе си как пишем. Да слушаме себе си означава да слушаме шумотевицата, която произвежда ордата полудели думи. Не можем да се слушаме как мислим, ако не слушаме този шум, шума, от където идва мисълта, който кара мисълта да идва, шумът – от който възниква мисълта, в който мисълта се стреми да проникне.” (Andrew Benjamin, 1992:vi - xiv) [6]

Писмена, записана, съобщавана, споделяна – пренебрегваща текста за сметка на речта, а речта – за сметка на преливането на съзнанията в абсолютната си свързаност – електронна култура, която съдържа в себе си свързания интелект на човечеството вече представлява целият свят – и материалния, и духовния – в междинния космос на виртуала.

Днес индивидуалният творец може да се срине в един миг, ако представи своята творба за преценка за уникалност. В общата виртуална памет има достатъчно елементи, които могат да бъдат посочени като „неоригинални“ – текстове, цветове, форми, мелодии, движения...

Но дори и Рей Казуейл оставя в своите предвиждания време за преход на човешките индивиди в трансценденталния човек до 2099 г. [7]

Даже и да е така, това време във всеки един момент, съизмерим в реалната и виртуалната темпоралност, човешкото съзнание генерира своите индивидуални версии за прехода и те всички носят индивидуална информация, която от общочовешка гледна точка не може да се минимизира. Декарт е достатъчно експлоатиран във философиите за творещия изкуствен интелект. Сега е на ред Кант с неговото понятие за трансценденталност.

Може би е време да създадем малко работа и на Хегел, а след това да видим в крайните прояви на абсолюта дали съдържащия целия човешки културен фонд изкуствен интелект, ще продължи да бъде единствено безсмъртен за сметка на пренебрегнатия човешки род.

Или свръхтворецът благосклонно ще се обърне назад към сътворилите го?

Текстът като част от полемика

В приказливата виртуална култура изкуството става комплексна комуникационна единица в непрекъснатия диалог. И част от полемика. Виртуалната аудитория като даденост е цялата виртуална вселена в нейната космическа вечност. Като конкретни позовавания на отделния творец или на отделна творба сега зависи от външните икономически критерии, докато при обособяването си като единно съзнание, тя би трябвало да има ситуационни критерии за важност и значимост.

Да вземем за пример творческите блогове. Там творбата не е просто авторския текст а текста плюс видимите на страницата и скритите коментари. Част от коментарите са анонимни, други – скрити зад аватар, трети – познати аватари, четвърти – разпознаваеми като част от комплексна виртуална личност аватари. Една творба предизвиква реакции. А ние, българите, не сме толерантни. Ако проследим текстовете и коментарите към тях, можем да се ориентираме качествено и количествено кои носят белега интеркултурност, кои са достъпни, кои са ситуирани в мрежовото пространство така, че да носят максимален брой посещения. Пак тук се поставя проблемът с мотивацията и демотивацията на пишещите.

Има полза от писането . Седи си човек , а цялото му същество трепти в унисон със Вселената и той сяда и написва това , което го вълнува. Не може да не е хубаво , щом е вложил цялото си сърце в него. И от другата страна на връзката сродна душица го чете и започва да трепти със същата честота , кохерентни вълни. Получава се резонанс. Ето това е съзвучие, хармония. Човек не е сам в безбрежната пустош... А нас ни четат. Даже много.

Да знаете, че се съобразяват. Един вид ни мерят температурата. Като толкова са любопитни, какво мислим , ами хайде да им кажем. И да дадем пътищата, по които да се върви.

Един вид Коректив. Това е ползата от свободното словоизлияние. Журналистите не могат да кажат истината, едно поради цензурата, друго, че ще си загубят хляба. А някои си загубиха и живота, затова, че дръзнаха да кажат истината.

А ние? Ние сме волни птици . Реем се в пространството, срещаме се и се разделяме . Като свободни личности можем да пишем това , което ни е на сърце. И ние го правим. Това е много силна медия, трудно регулируема и много правдива.. Аз отдавна не гледам Българска телевизия и не чета вестници. Само вас чета! Във вас Вярвам! Само във вас!

„Ползата от писането“ [8]

С други думи: днешният творец се съобразява с традиционния стандарт, дори и когато твори съзнателно за мрежата. Творците на изкуствения интелект създават програми за творчество, в които има два основни аспекта: натрупване на достатъчно данни и създаване на изчистена ефективна структура за обработване на тези данни. И едните, и другите – живеят физически в реала, духовно – в произведенията си, а използват виртуала за себеизява.

Това е нещо като да използваш големите сателитни чинии за получаване на сигнали от космоса, за да правиш слънчеви зайчета по прозореца на любимо другарче. И така, докато се стигне до осъзнаването на човека – индивидуален или свързан – като демиург, забравил отдавна да пише и да чете, но способен да сътворява света отново и отново.

Онова, което е „неграмотност“, просташки или популярни произведения на всички видове изкуство, в един момент могат да се окажат необходими стъпки в прехода към друг вид изкуство. Защото

творчеството е заложено в човека, човекът го влага в машината, а машината се усъвършенства как да бъде свръхчовек или свръхтворец, демеург, бог – създател на свои подобия, на които делегира правото да дават имена.

Това е чиста проба рекурсия, която върви от началото към настоящия момент – не от по-малкото към по-голямото, а от по-далечното към по-близкото, което съдържа всички останали от гледна точка на тук и сега. Но това е видимост. Както е и илюзия анонимността на твореца, дори когато за него се казва: живял някога един човек...

Боговете грамотни ли са?

Бележки:

[1] Стоянов Ст., „КУЛТУРАТА НА ПЯСЪКА“ Електронно списание LiterNet, 08.05.2004, № 5 (54) <http://litenet.bg/publish11/stilian_stoianov/kulturata.htm>(2011-03-23)

[2] Клинтън: President's annual address 1998: *Every child can reach a hand across a keyboard and touch every picture ever painted, every symphony ever composed, every poem ever written.*

[3] Социалната мрежа и блогосферата са подробно описани в книгата на Иванка Мавродиева „Виртуална реторика“, С, 2010.

[4] Фуко: Foucault, M., *What is an Author?* In Rabinow, P. (ed.) *The Foucault Reader*, 1984, 119–120.

[5] Schloer, V., *Cyborgs* in Borgman E, St. van Erp, H. Haker (eds): *CYBERSPACE – CYBERETHICS – CYBERTHEOLOGY*, Pt. II *Virtual Reality and the Real World*, London, 2005.

[6] Андрю Бенджамин: Бенджамин: Benjamin, A., ed, *Foreword*, in *The Lyotard Reader*, 1992 (3rd. ed.), Cambridge, Mass.

[7] Рей Казуейл: <<http://www.creatingthe21stcentury.org/>;
<http://www.kurzweilcyberart.com/>>;

<http://www.kurzweilcyberart.com/poetry/rkcp_akindofturingtest.php> -
(последно посещение: 20-08-2011).

[8] <[http://panazea.blog.bg/technology/2011/03/02/polzata-ot-pisaneto.697306#last comment](http://panazea.blog.bg/technology/2011/03/02/polzata-ot-pisaneto.697306#last_comment)> (последно посещение 02.03.2011);
За съжаление този адрес е архивиран и до него няма достъп към настоящия момент (20-08-2011). Затова цитирам текста в съкратен вариант, като запазвам авторския правопис.